

REJTETT ZUG.

(Regény.)

KÖRÖSKÖRÜL, meddig elláthatott a szem, hegyeknek acélszürke láncza feküdt meg a láthatárt, mindössze délről volt nyitott a táj. Ezen a részen gyakran lehetett megfigyelni a délibábot, amint csalogatón s az embert szédítve futkosott az ég karimája alatt... A molyva tetővonalán állt a tisztartói-lak, melynek hátában, különösen novemberi szelek idején, szilajul zengett a tölgyerdő. Régiszabású butorai voltak a vén háznak, valami öt szobában, melyek közül a Zsuzskáé volt a legkisebb. Innét közvetlenül az erdő szálfái közé lehetett belátni, mely fák között, leginkább őszi alkonyatok napjaiban, lenge árnyékok kezdtek mozogni s ezek a lenge alakzatok már apró-korában is sok félelemmel töltötték el a tisztartó-kisasszonyt. Halomtetőn állt az öreg lakás, nyugat felé gyümölcsöskert csatlakozott hozzá, a tornáccal szemközt pedig pirinyó virágoskert bújt meg, amelyet Zsuzska gondozgatott. Téres gazdasági-udvar következett a halom lábánál, mély homokkal borítva el s ezt a gazdasági udvart épületek, cselédlakások, ólak és istállók szegélyezték mindenfelől... Erre az időre a földeken megindult már az őszi szántás, a ligetesek széléből olykor bánatos és egyszerű dal csendült meg valamelyik béreslegényke száján s utána újból mély hallgatásba esett vissza a Hallgató-molyva és környéke. Elvértve csizma-és bakancstalpaknak élénk kalápalgatása hallatszott a Dzsmurákmester műhelye felől, de csönd állt be utána megint, mivelhogy Dzsmurákmester ebben az időtájban inkább szeretett régi dolgokon elmerengeni. Ezokból nem egyszer kiállt kiskertjének szélébe, ahonnét elláthatott a tisztartóék virágoskertjének fakerítéséig. És látta ilyenkor, hogy a szép tisztartó-kisasszony ott áll a kerítésnél, megtámasztja kissé a fejét s oly elmondhatatlan vágyakozással nézett-nézett a távoli éghatár felé, hogy a rokonszenves aviatikusnak megfájult a szíve. És csak fel-sóhajtott magában :

— Istenem, Istenem, mi lesz még mindnyájunkkal?

Hét hete mult már, hogy fegyverbe állt Turgonyi András s azóta csak a híre szállt hazafelé. Sokszor, igen sokszor írt Zsuzskának s a leány hűségesen válaszolgatott neki. Legutóbb arról tudósította a bánkódó fiatal menyasszonyt, hogy első lett a tisztvizsgán, s már mint hadapród fog a harctérre indulni két héten belül. Ha csak engedik, okvetlenül hazasiet egy napra, hogy átkarolja még egyszer mindazokat, kik a legkedvesebbek előtte az egész világból. Ha azonban a gyors készülődésben nem kapna szabadságot, mindenesetre tudósítani fogja Zsuzs-

kát, melyik olyan állomáson fog áthaladni vele a katonavonat, ahová ők is kimehetnek, hogy elbúcsúzzon Imre bácsitól, nevelőszüleitől s érte aggódó gyerekmátkájától. S Béry Zsuzska felsóhajtott minden levél végén :

— Istenem, csak vége lenne már ennek a háborúnak !

Gyorsan, ijesztő gyorsan készülődtek Miskolcon a zászlóaljnál. Mert Bruszilov, muszka generális erre az időre abbahagyta ugyan őrjögő lovasrohamait, de nem lehetett tudni, mi jön közbe a reakövetkező pillanatban? Hisz a világ minden sarkában verekedtek a monarchia katonái, karjaik ereje azonban mintha gyengülni kezdett volna már. Azonfelül azt suttogták egymás fülébe az emberek, hogy különös dolgok készülnek a bécsi Burgban, melyektől mély aggodalom szállt meg mindenkit. Beszélték, hogy I. Ferenc József annak rendje szerint ellátja ugyan uralkodói hivatalát mindennap, ám egyre-többször vette észre a környezete, hogy az öreg királynak, miközben az íróasztalánál dolgozott, váratlanul lebukik a feje és úgy marad sokáig. Mintha nem bírt volna visszaemelkedni. És hatvannyolc esztendei uralkodása óta első ízben esett meg, hogy erőtlen hangon panaszkodott valamelyik szárnysegédének :
Gyenge vagyok . . .

Nyolcvanhetedik esztendejében járt ekkor I. Ferenc József és sejtteni sem lehetett, mi történhetik a következő napon? Szerte a világon harmadik ősze verekedtek már egymás ellen népek és királyok és semmi, semmi remény, hogy letegyék egyszer csorba kardjaikat . . .

Véres fejfel állt szemközt a világ egyik fele a másik felével.

Csak a Hallgató-molyván volt még látszólagos nyugalom. Ez a rejtett zug messzire esett a világtól s csak vasárnap délutánonként fordult elő, hogy istentisztelet után átkocsizott a hardicsai református tiszteletes úr egy-két pohárka kvaterkára, az ő tisztartó-barátjához. Az is esemény volt már, ha foltos bricskája felbukkant a molyva szélében. Keleti irányba az Ondava magas gátja szinte elzárta a világot s csak a molyva legtetejére látszott el a vinkóci két torony onnanfelülről. Nyugat felé a Kopani-árok vizecskéje, azontúl következett a Tarnavacsatorna kiépített medre s a csatornán túl, de messzebb, Hardicsa község házai bujtak össze a templom körül, mint kotló körül a csirkék. Feljebb, északnak, a terebesi karcsú torony siklott föl magasan az Andrassy-park fái mögül, különben csönd volt. És az elhaló távolból, valahonnét Velejte és Upor falvak közül fel-feltűnt olykor a vonat füstje, amint mozdonya Újhely, avagy Mezőlaborc felé dohoghatott a sietségben. De oly messze volt az, miként az álom . . .

Nyugalom és béke hallgatott a Hallgató-molyva körül.

Akkorára visszavonhatatlanul megérkezett az ősz is . . .

A tisztartói ház kertjében kövéren piroslott és sárgult a gyümölcs, amelyet létrán kezdtek szedni már a molyvabeli leányok, miközben Zsuzska is segítgetett nekik. És a pókháló-eregető erőtlen napfény alatt egyszerre csak dalolni kezdtek a leányok :

*Ferenc József nyerges paripája
 Ágaskodva indul a csatába,
 Ferenc József sírva néz a földre,
 Lova lába térdig jár a vérbe . . .*

Oly szokatlan bánatú dallama volt ennek a nótácskának, hogy mélyen belemarkolt Zsuzskába és ahogy éppoly váratlanul abbahagyták volna a leányok, üres csönd figyelt föl reá minden oldalról. És Béry Zsuzska meg nem állhatta, hogy oda ne forduljon a szélről szedegető leányhoz :

— Kitől tanultátok ezt, Annuska?

— Ki tudná azt, kisasszonyka? — válaszolt eltűnődve a leány. — Csak jött hozzánk valahonnét, a nagy háborúból . . .

Meghallotta a szorongó fájdalmú balladát Imre bácsi is és így tett hozzá, miközben meg-megingott ősz feje :

— Hej-haj . . .

Mert Imre bácsi ott üldögélt ezúttal is a gyümölcsöskertben, a filagóriában, amelyről peregni kezdtek már a vadszöllő levelei . . . Az újságba temetkezett el. Imre bácsi köztudomás szerint soha nem mozdult a lugasból és ha olykor-olykor elsétált volna az Ondava gátjáig és onnét vissza, eseményszámba ment a molyván. Imre bácsi azt a nézetet vallotta ugyanis, hogy fölösleges sietni : úgyis meghalunk egyszer. S az újságot sem azért olvasta, hogy annak hatása alatt külön véleményt alakítson ki magában az emberekre és dolgokra vonatkozóan, ahelyett csupán tudomásul vette az eseményeket . . . Erre a szokatlan bánatú nótácskára azonban ő is felütötte az orrát, elnézett maga körül s másodszor is meg-ingott vén feje :

— Vége lehetne már ennek a háborúnak . . .

Utólja körül járt a szeptember hónap. S egy ilyen napnak délutánján expresszlevelet kapott Béry Zsuzska. Tudta előre, mi lesz benne s mégis haloványabb lett egy árnyalattal. Előkereste az ollót, fölvágtá a borítékot s akkor olvasni kezdett :

«Édes Zsuzska !

Feledhetetlen kis Menyasszonyom !

Értesítelek, hogy holnapután reggel öt órakor indulunk, szabadság nincs s így nem mehetek többé a Hallgató-molyvára. Századparancsnoktól sikerült mégis megtudnom, hogy körülbelül délelőtt tíz órakor érjük el a tőketerebesi állomást, ahol vagy negyedórát fogunk állni. Kérlek titeket, kedves, jöjjetek ki az állomásra, hogy elbúcsúzhassam tőletek és hogy átkarolhassalak egyszer még. Ennivalót ne hozzatok, semmi szükségem reá, de Bálint bátyám meglephet egy-két üveg borral: legalább dalolni fogunk tőle.

Édes Zsuzska, ne ütközz meg rajta, amit most írok, én azonban megvettem a két karikagyűrűt. Az egyiket neked, a másikat magamnak.

Belevészttem a nevüket meg a haretérre való indulásom napját: a magadét a terebesi állomáson akarom az ujjadra húzni. Ne csodálkozz rajta, hogy ennyire megleplek... Jól tudod, sohasem voltam szentimentális, de az ilyen ritka pillanatokban akaratlanul is érzékenykedővé válik kissé az ember...

A viszontlátásig szeretettel gondol reád s a régi hűségel csókol: *András».*

Zsuzska végigfutott a rövid levélen s apró mellére szorította a kezét, hogy föl ne könnyezzen megint, amire annyi oka volt néhányhetes menyasszonysága óta. Uralkodott magán, mert jóideje elhatározta, hogy erős lesz a búcsúzás perceiben. Majd a konyha felé haladt át nesztelenül, hogy a levelet felolvassa az édesanyjának is. Aközben megpillantotta az öreget, amint éppen a tornácon haladt végig. Kiszólt neki csöndes hangján:

— Jöjjön csak be, kedves apám!

Amikor együtt lettek volna hárman, Zsuzska elolvasta nekik a levelet. A mama leeresztette és összefonta a két keze ujjait:

— Szegény András...

— Mit szegény?! — pattant föl a tekintetes úr, bizonyára azért csak, hogy leplezgesse pillanatnyi zavarát. — Hányan indultak már el s megvannak egészségben mindmáig! Ti ketten tüstént lássatok neki a sütésnek-főzésnek!

Zsuzska az öregre emelte édesorrú arcoskáját:

— De hiszen András arra kér, hogy ne készítsünk neki semmit az útra! Még a terhére leszünk vele az utolsó pillanatban...

Ám a tisztartó úr ellenkező véleményen volt:

— Nem számít az! Andrást nem ereszthetjük el útravaló nélkül: hadd egyen még egyszer a hazaiból! Magam demizson szeredneyei borral megyek ki eléje, csak előbb a pincébe nézek le, mennyi van még belőle?... S indult is már.

Ha valaki szeredneyei bort kap, legnagyobb kitüntetés az a Tót Lapályon és közvetlen környékében. Mert aki a szeredneyei borból ivott egyszer, ötven napijáráföldről is vissza-visszavágyik a Vihorlát tövébe... Nincs szebb vidék annál!

A tekintetes úr azonban nemcsak lement a pincébe, hanem vissza is jött és amint visszajött volna, egész butéliával hozott föl a szeredneyei borból. Maga helyet foglalt az asztalnál, a tornácon, rátette a butéliát s odaszólt az egyik szolgálóleánynak:

— Maris, mondd meg az öreg tekintetes úrnak, aki ujságot olvas a filagóriában, hogy kéretem ide, a tornácre.

— Igenis, tekintetes úr — mondta a kis cseléd.

Elsietett, Béry Bálint tekintetes úr pedig elészedett két poharat s bort töltött mind a kettőbe.

Köröskörül vénasszonyok nyara csillogott a határban, de haldok-

lása volt ez már csak a délibb tájakra takarodott nyárnak. A kovácsműhely felől csattogó és zengő üllő- és kalapács-zene szállt idáig, de haloványan. A tisztartó úr, aki egész délelőtt a földeket járta, elfáradt kissé s ezért föltette magában, hogy egyet-kettőt koccint a nagybátyjával. S talán azért is, mert a sok-sok heti idegfeszültség után arra a hírre, hogy végül csatába indul a nevelt-fiú, nagy felszabadulást érzett . . .

De jött is már Imre bácsi. Erre az időre végleg elvénült az öreg s úgy tetszett többször, hogy már csak bőre tartja lábbon az embert. Ujság volt a hónalja alatt s már messzebről fölszegte a fejét :

— Nos, mi az, Bálint öcsém?

A tisztartó úr meleg hangon válaszolt :

— Arra gondoltam, Imre bátyám, hogy meginnánk esetleg egy pohár bort, kívánván egymásnak és a mi András fiúnknak : bár hozná vissza minél előbb az Isten !

— Hát megyen már? — lepődött meg az öreg.

Béry Bálint elkomorodott arccal mondta, mely fölé barázdákat húztak az élet gondjai :

— Megyen, Imre bácsi . . . Jobb is így talán. Hamarabb érhetjük meg a viszontlátás napját.

Imre bácsi leült az egyik fonottszékbe. Majd ittak egy pohárral.

Kissé elméláztak maguk elé, mintha fáradt elméikkel a jövőben próbáltak volna kutatgatni. És amint ültek volna ketten a tornácon, Imre bácsi köhintett egyet s így intézte a szót az ő tisztartó-öccséhez :

— Bálint öcsém, mondani szeretnék neked valamit . . .

— Hallgatom, Imre bátyám.

Imre bácsi megint köhintett, mintha kicsiny zavarral küzdött volna :

— Kérésem lenne hozzád, Bálint öcsém, akinek annyi jót köszönhetek. Mert a te kenyeredet eszem hosszú esztendők óta és soha nem kérdeztétek tőlem, mikor egyenlitem ki már egyszer tetemes tartozásomat . . .

— Ugyan már, Imre bácsi ! — legyintett a tisztartó úr. — Hiszen egy vér volnánk !

Imre bácsi bólintgatott :

— Igaz, igaz, Bálint öcsém, sajnos azonban, ezt a szívességteket én már nem fogom tudni meghálálni; mert elvéhédtem tökéletesen, napjaim meg vannak számlálva . . . Előrebocsátom ezekután, hogy kéresemet kizáróan abban az esetben tedd magadévá, ha nem esik nehezedre.

— Ki vele csak, Imre bácsi !

Imre bácsi nekivágott végül :

— A mai napon levelet kaptam Pécs városából, amely, ha emlékezetem nem csal, katolikus püspöki székhely. Irta pedig a levelet senki más, mint Lopotnyik Antal főmunkatárs . . .

— Micsoda főmunkatárs? — emelte föl a tekintetét érdeklődve Béry Bálint.

— Ezt magam sem értem egészen — ingatta meg ős fejét, Imre bácsi. — Valami ujságnak lehetett a főmunkatársa az én Lopotnyik barátom, de most már nem az, amennyire ki tudom venni kusza soraiból. Az is zavarba hozott némileg, hogy «vert kutyaként üldözött sajtóordas»-nak nevezi magát, mely kifejezésnek szűkebb értelmét mindeddig nem sikerült kihüvelyeznem. Régen volt, igen régen, Bálint öcsém, amikor az én barátom, Lopotnyik Antal, az újdondászi pályára adta magát. Még az iskola padjaiból csapott fel firkásznak s azóta zilált életet él, mostoha körülményei miatt teméntelen mérget szíván magába . . . Tudósít, hogy eddig a pillanatig százkét per van a nyakába akasztva, miután összefogott ellene az egész világ, elsősorban «a hatalom főkolomposai». Ő így írja legalább. Értesít a többi között, hogy miután annyi-annyi ideje nem láttuk immár egymást, szeretne fölkeresni néhány napra. Mert sikerült kinyomoznia hollétemet . . .

— Mikor találkoztak utóljára Imre bácsiék?

Imre bácsi e kérdésnél sokáig nézte a cipője orrát, mintha az esztendők tömegét igyekezett volna sorrendbe szedni fogyatékos emlékezőtehetségével :

— Mindjárt, mindjárt, Bálint öcsém! . . . Ezidőszerint a hetvenedikben járok s amikor az én Lopotnyik Antal barátom hátat fordított az iskola falainak, lehettem úgy a tizennyolcadikban . . . Ennek ötvenkét esztendeje körülbelül.

— Azóta nem látták egymást Imre bácsiék? — lepődött meg a tisztartó úr.

Imre bácsi zavartalan lélekkel bólintgatott :

— Azóta, Bálint öcsém. Lopotnyik Antáról, aki levelében «üldözött vad»-nak állítja magát, elvétele hallottam csak ezen ötvenkét esztendőnek folyamán, rémítő híre azonban elrémített minden békés szándékú embert. Egyszer a megyebeli főispánnal akasztott össze, máskor a miniszterelnököt támadta meg rútul s emiatt — amennyiben tudom — eddigi élete nem volt más, mint súlyos kellemetlenségek láncolata. Nem rossz ember pedig, csak nyughatatlan természetű némileg . . . Summa-summárium : Lopotnyik Antal régi osztálytársam szeretne most fölkeresni néhány napra, hogy kiöntse előttem szívének sok keserűségét . . .

A tisztartó úr így válaszolt erre :

— Irja meg neki akkor, Imre bátyám, hogy a legnagyobb szíveséggel várjuk egyszerű házukba, ahol addig pihenheti ki zaklatott lelke fáradalmait, amíg kedvére van. Most úgyis olyan csendes a ház, legalább kimerítő és alapos híreket hallunk a nagyvilágból. S írja meg azt is, Imre bátyám, Lopotnyik Antal főmunkatárs úrnak, hogy ismeretlenül is tiszteltetjük valamennyien !

— Köszönöm, öcsém, köszönöm — hálálkodott Imre bácsi. — Ismerem magyar szívedet s nem is vártam tőled egyéb választ.